

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos šiuolaikinės leidybos tendencijos 2021–2024 metais

Daiva Kalvaitienė

*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos
Bibliotekos direktorė*

Jolanta Krupavičienė

*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos
Bibliotekos bibliotekininkė,
elektroninės leidybos platformos administratorė*

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija (toliau – LKA) didžiausią dėmesį skiria skaitmeninio formato mokslinei produkcijai, tačiau taip pat atliepia ir specifinius krašto apsaugos sistemos (toliau – KAS) poreikius leisdama informacinius, reprezentacinius ir reklaminius leidinius.

LKA leidybos valdymo procese laikomasi pagrindinių Leidinių etikos komiteto gairių (COPE, <https://publicationethics.org/core-practices>), ir visas turinys generuojamas atvirosios prieigos (angl. *Open Access*) principais, leidybos produkcijai taikant „Creative Commons“¹ Tarptautinę viešąją priskyrimo (CC-BY) licenciją. LKA mokslo leidiniuose citavimo ir bibliografiniai sąrašai sudaromi taikant naujausią APA (angl. *American Psychological Association*) citavimo stiliaus versiją. LKA leidžiamai produkcijai

¹ Taikoma turinio licencija CC (angl. *Creative Commons*, liet. *kūrybinės bendrijos*). „Creative Commons“ yra ne pelno organizacija, nustatanti viešinamas licencijų sutartis, kuriomis remdamiesi autoriai apibrėžia teisinį savo kūrinių naudojimo režimą.

yra suteikiami ISBN² ir ISSN³ kodai, kurie yra pagrindiniai identifikaciniai numeriai. Šie numeriai padeda organizuoti ir sekti spausdintų knygų bei periodinių leidinių informaciją visame pasaulyje – jie ne tik leidžia tiksliai identifikuoti leidinius, bet ir suteikia svarbios informacijos apie juos. Tokia praktika yra įprasta šiuolaikinėje leidyboje.

LKA, kaip ir visos KAS institucijos, kasmet planuoja savo leidybos apimtis ir planus derina su Krašto apsaugos ministerija. Leidiniai spausdinami centralizuotai Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centre, tačiau išimtiniais atvejais perkama išorinė leidinių, ypač reprezentacinių, spausdinimo paslauga.

Dauguma LKA leidinių yra leidžiami ir spausdintine, ir elektronine forma, nes skaitytojui labai svarbi galimybė rinktis. Vis dėlto pastaraisiais metais ryškėja tendencija mažinti spausdintų leidinių tiražus. LKA stengiasi vadovautis sparčiai populiarėjančiu „Print on Demand“ (POD)⁴ principu, kai knygos spausdinamos pagal pareikalavimą, žinant tikslų poreikį. Taip išvengiama perteklinių leidinių ir jų atsargų saugojimo. Knygų spausdinimas pagal pareikalavimą LKA yra patogus ir ekonomišką sprendimą.

LKA leidžia monografijas, metodinius, studijų ir mokomuosius leidinius, žurnalus, konferencijų straipsnių rinkinius, daktaro disertacijas. Paskutiniu laikotarpiu LKA įvairiu tiražu išleidžia vidutiniškai 43 leidinius per metus. Mokslo leidiniai yra recenzuojami ir redaguojami. 2024 m. fiksuojamas nežymus LKA leidinių skaičiaus padidėjimas (išleisti 48 leidiniai, iš kurių 4 yra periodiniai). Daugiausiai buvo išleista monografijų, disertacijų ir informacinių leidinių (žr. 1 lentelę). 2023–2024 m. ypatingas dėmesys buvo skirtas metodinių ir mokomųjų leidinių rengimui.

² ISBN (angl. *International Standard Book Number*, liet. *tarptautinis standartinis knygos numeris*) – identifikatorius, priskiriamas spausdintoms ir elektroninėms knygoms.

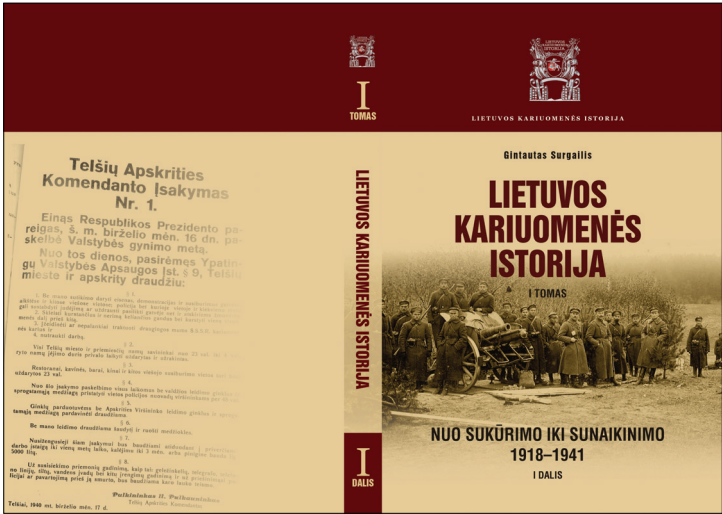
³ ISSN (angl. *International Standard Serial Number*, liet. *standartinis serijinio leidinio numeris*) – identifikatorius, priskiriamas serijiniams leidiniams.

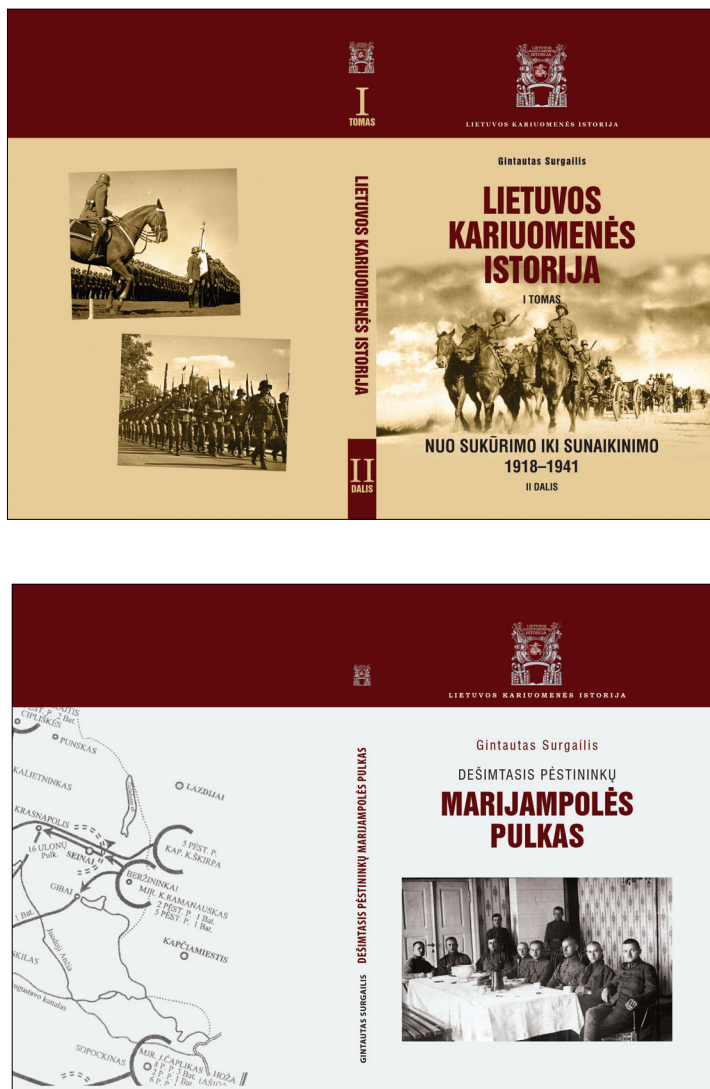
⁴ „Print on Demand“ (POD) yra verslo modelis, kai produktų (tarp jų ir leidinių (spaudinių) gamyba prasideda tik tada, kai iš kliento gaunamas užsakymas. Tai reiškia, kad produktai nėra iš anksto gaminami ir saugomi sandėlyje.

1 lentelė. 2021–2024 m. LKA išleisti leidiniai pagal rūšis

Leidinių rūšys	Metai			
	2021	2022	2023	2024
Monografijos	1	1	1	4
Metodiniai leidiniai	1	0	1	2
Studijų ir mokomieji leidiniai	2	1	2	1
Kiti leidiniai	3	1	1	1
Disertacijos, jų santraukos	2	0	0	4
Žurnalai	6	5	6	4
Elektroniniai leidiniai	1	2	1	1
Informaciniai ir reprezentaciniai leidiniai	25	33	28	31
Iš viso:	41	43	40	48

2024 m. išleistos LKA karo istoriko dr. Gintauto Surgailio monografijos: „Lietuvos kariuomenės istorija. I tomas. Nuo sukūrimo iki sunaikinimo 1918–1941 m.“ (I–II dalys) ir „Dešimtasis pėstininkų Marijampolės pulkas“ (žr. 1 pav.).

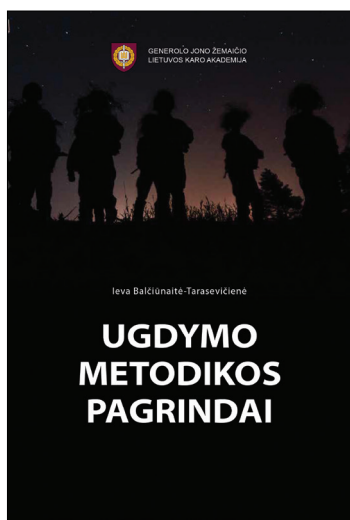

1 pav. Istoriko dr. Gintauro Surgailio monografijos

Paminėtinos ir kitų autorių knygos (žr. 2 pav.): dr. Gintauro Jakščio ir dr. Manvydo Vitkūno „Po laisvės kovų ir karinio paveldo vietas. I dalis. Didieji miestai“ (šiuo metu rengiama II dalis), Ievos Balčiūnaitės-Tarasevičienės „Ugdymo metodikos pagrindai“ bei dr. Alfonso Eidinto, dr. Dariaus Juodžio ir dr. Gintauro Surgailio

„Partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas“ (2-asis papildytas leidimas).

2022 m. dienos šviesą išvydusios Arturo Plokšto, Andrejaus Demeško ir Irmanto Grušausko knygos „Kaip laimėti partizaninį karą?“ tiražas dėl turinio aktualumo labai greitai ištirpo, todėl artimiausiu metu planuojamas pakartotinis leidimas.

2 pav. LKA išleisti leidiniai

Šiuo metu LKA leidžia keturis periodinius leidinius:

- „**Kariūnas**“ (nerecenzuojamas),
- „**Mūsų žinynas**“ (nerecenzuojamas),
- „**Karo archyvas**“ (mokslinis, recenzuojamas),
- „**Lithuanian Annual Strategic Review**“ (mokslinis, recenzuojamas).

Žurnale „**Kariūnas**“ (vyr. redaktorius Arūnas Alonderis) publikuojami straipsniai apie LKA bendruomenei: kariams, kariūnams ir darbuotojams, svarbias aktualijas, gvildenamos karybos studijų temos. Pirmasis „Kariūno“ numeris buvo išleistas Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykloje 1932 m. spalio 25 dieną. Sovietų okupacija nutraukė šio žurnalo leidybą, o atgaivinta ji buvo 1995 metais.

Žurnalas „**Mūsų žinynas**“ (atsakingasis redaktorius plk. lt. Andriejus Grachauskas, redaktorius dim. plk. Romas Žibas) – tai profesinis karo mokslo, karinio rengimo ir ugdymo žurnalas, leidžiamas du kartus per metus. Leidinyje publikuojami karių ir KAS darbuotojų straipsniai karine tematika. Žurnalo tikslas – sudaryti sąlygas karinės minties sklaidai, skatinti domėtis karybos ir karo mokslu, plėtoti diskusijas KAS kariams ir darbuotojams aktualiomis temomis. Žurnalas „Mūsų žinynas“ pradėtas leisti 1921 m. ir buvo leidžiamas iki 1940 metų. Leidyba atkurta 2023 m. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2023 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. V-562. Žurnalas sparčiai populiarėja, jis yra leidžiamas tiek spausdintiniu, tiek elektroniniu formatais.

Žurnalas „**Karo archyvas**“ (mokslinis redaktorius dim. plk. lt. dr. Gintautas Surgailis) – LKA mokslinis periodinis karo istorijos leidinys, leidžiamas vieną kartą per metus. Leidinyje spausdinami Lietuvos ir užsienio mokslininkų bei tyrėjų originalūs karo istorijos tyrimai, kuriuose analizuojamos problemos, susijusios su Lietuvos karo istorija ir konfliktų archeologija. „Karo archyvas“ kariuomenės buvo leidžiamas nuo 1925 m. (iki 1940 m. sovietų okupacijos buvo išleista 12 leidinio tomų). Tai vienas seniausių Lietuvoje leidžiamų mokslo leidinių. Leidybos tradicija Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijoje buvo atgaivinta 1992 m. (t. XIII), o nuo 2002 m. (t. XVII) leidinys leidžiamas LKA. Tai vie-

nintelis specializuotas Lietuvos karo istorijos mokslinis leidinys Lietuvoje.

Žurnalas „**Lithuanian Annual Strategic Review**“ („Lietuvos metinė strateginė apžvalga“) (mokslinė redaktorė dr. Gerda Jakštaitė-Confortola) – recenzuojamas akademinis žurnalas, leidžiamas LKA nuo 2003 metų. Šis žurnalas nuo 2016 m. yra įtrauktas į SCOPUS duomenų bazę. Žurnalo straipsniuose nagrinėjami iš įvairių socialinių mokslų perspektyvų tarptautinio saugumo ir gynybos klausimai, kurie tiesiogiai arba netiesiogiai daro įtaką Baltijos ir Juodosios jūrų regionams. Siekiant publikuoti tik aukštos kokybės originalius tyrimus, priimami trijų tipų rankraščiai: moksliniai straipsniai, politikos komentarai ir knygų apžvalgos. Žurnalas „Lithuanian Annual Strategic Review“ yra leidžiamas kartą per metus. Jis skirtas akademinėi bendruomenei ir politikams praktikams, juo siekiama skatinti mokslinių tyrimų matomumą ir didinti tyrimų poveikį.

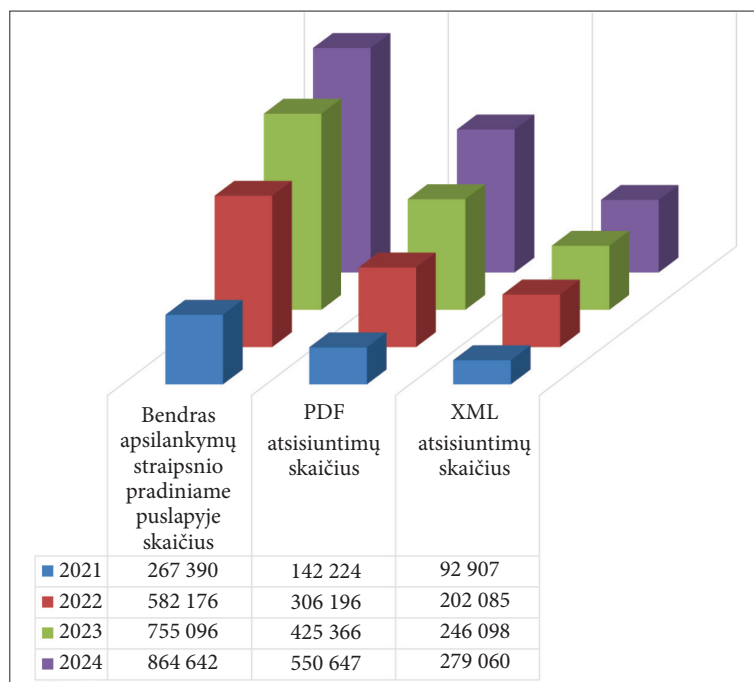
Nuo 2021 m. LKA mokslo žurnalai publikuojami elektroninėje leidybos platformoje „PubliMill“ (<https://journals.lka.lt>) (žr. 3 pav.). Tokiu būdu LKA siekia modernizuoti leidybos procesus, didinti mokslo darbų tarptautiškumą ir stiprinti mokslinės komunikacijos efektyvumą, užtikrina patogią skaitmeninę prieigą ir didina žurnalų matomumą bei pasiekiamumą įvairiuose išmaniuosiuose įrenginiuose. LKA laikomasi vieno iš akademinės leidybos modelių – deimantinės atvirosios prieigos, kai nėra apmokestinami nei mokslinių publikacijų autoriai, nei jų skaitytojai.

Elektroninėje leidybos platformoje galima rasti anksčiau išleistų mokslo žurnalų archyvą: „Lietuvos metinė strateginė apžvalga“ (2003–2020), „Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai“ (2016–2021), „Challenges to National Defence in Contemporary Geopolitical Situation“ (2018–2022) ir „Journal of Security and Sustainability“ (2011–2023).

3 pav. LKA elektroninės leidybos platformoje (<https://journals.lka.lt>) galima rasti LKA mokslo žurnalų publikacijų archyvą ir naujausias publikacijas

Mokslinių žurnalų leidybos valdymo procesai vyksta per rankraščių pateikimo ir recenzavimo sistemą EJMS (angl. *Electronic Journal Management System*), kuri užtikrina skaidrų mokslinių straipsnių tarpusavio peržiūros procesą. Straipsnio rankraštis redaktoriui pateikiamas per EJMS sistemą, kuri užtikrina sklandų bendravimą su recenzентаis ir autoriais bei objektyvų sprendimo priėmimą dėl straipsnio publikavimo ar nepublikavimo. Recenzavimo procesui taikomas dvipusis aklasis (anoniminis) vertinimas, kai visų dalyvaujančių šalių tapatybės lieka neatskleistos. Redaktorius sutapties patikrą atlieka naudodamasis EJMS sistemoje integruota programa „iThenticate“ – tai interaktyvi sutapčių tikrinimo sistema, leidžianti palyginti rankraščius su jau publikuotais mokslo straipsniais ir išvengti plagijavimo atvejų. Elektroninėje leidybos platformoje cituojamo straipsnio bibliografinis aprašas APA stiliumi yra sukuriamas automatiškai.

4 pav. 2021–2024 m. internetinio puslapio *journals.lka.lt* lankomumo statistika (skaičiuoja pati sistema). 2024 m. reikšmingai padaugėjo skaitytojų apsilankymo atvejų – nuo 755 096 iki 864 642, ir publikacijų atsisiuntimo atvejų – nuo 671 464 iki 829 707

Publikuoto elektroninio turinio metaduomenys registruojami skaitmeninių objektų identifikatorių registre, kuriame mokslinei produkcijai yra suteikiamas gaminio atpažinimo skaitmeninėje erdvėje identifikatorius – DOI (angl. *Digital Object Identifier*)⁵. Šis identifikatorius leidžia rasti turinį skaitmeninėje erdvėje ir užtikrina mokslinės produkcijos sklaidą. 2024 m. pabaigoje elektroninės leidybos platformoje buvo paskelbtos 1 568 publikacijos su registruotais DOI kodais. Mokslininkai raginami bibliografiniuo-

⁵ DOI (angl. *Digital Object Identifier*, liet. *skaitmeninio objekto identifikatorius*) – nuolatinis skaitmeninis identifikatorius, suteikiamas intelektinės nuosavybės objektui ir naudojamas jam identifikuoti skaitmeninėje erdvėje (*Key Facts on Digital Object Identifier System*, 2021). Tai vienas iš būdų užtikrinti tinkamą informacijos apie mokslo publikacijas sklaidą ir paiešką internete. Jį, kaip mokslinių straipsnių identifikavimo priemonę, naudoja daugelio žurnalų leidėjai.

se naudotos literatūros aprašuose nurodyti DOI identifikatorius. Leidybos platforma automatiškai registruoja DOI identifikatorių „Crossref“ duomenų bazėje.

Taip pat mokslininkai skatinami susikurti autoriaus ORCID⁶ paskyras. Tai padidina publikuojamo straipsnio matomumą ir sklaidą skaitmeninėje erdvėje. Šios paskyros nėra privalomos – tai autorių pasirinkimas. Šia rekomendacija dauguma LKA mokslininkų jau yra pasinaudoję ir įvertinę dar vieno skaitmeninio identifikatoriaus kuriamą pridėtinę vertę, ypač sprendžiant autoriaus identifikavimo problemą mokslinėje komunikacijoje.

Siekiant didinti LKA publikacijų matomumą, nuo 2024 m. „Crossref“ duomenų bazėje pradėti registruoti publikacijose cituotos literatūros sąrašai. Iki šiol registruoti 293 nauji ir archyviniai literatūros sąrašai, cituoti mokslo publikacijose. Savaime suprantama, prie mokslinių straipsnių pateikiami reikšminiai žodžiai taip pat leidžia greičiau rasti straipsnį virtualiojoje erdvėje.

LKA mokslo periodika yra referuojama tokiose duomenų bazėse, kaip „Lituanistika“, „Elsevier – SCOPUS“, DOAJ, „Google Scholar“ ir kt. Visa išleista produkcija viešinama LKA svetainėje ir LKA institucinėje talpykloje „DSpace“. LKA yra Lietuvos akademinių leidyklų asociacijos (LALA) ir Lietuvos mokslo periodikos asociacijos (LMPA) narė. LKA pastarųjų metų leidybos tendencijos rodo leidinių rūšių ir formų įvairovę, nuoseklų perėjimą prie skaitmeninės ir atvirosios prieigos leidybos modelio, puoselėjamus aukštus tradicinės bei šiuolaikinės elektroninės leidybos standartus gynybos bendruomenei, skatinamą recenzuojamos mokslinės produkcijos elektroninę leidybą ir tarptautinio lygio mokslo žurnalų leidybą. Pasirinkta elektroninės leidybos forma leidžia efektyviai tvarkyti mokslo žurnalų turinį ir toliau didinti skaitytojų auditoriją.

⁶ ORCID (angl. *Open Researcher and Contributor ID*, liet. *Atviras tyrėjo ir prisidėjusio asmens identifikatorius*) – šis mokslinės literatūros leidėjų iniciatyva sukurtas nuo 2012 m. egzistuojantis identifikatorius skirtas mokslinių publikacijų autoriams identifikuoti. ORCID identifikatorių gali gauti mokslininkas, nemokamai užsiregistravęs ir sukūręs profilį portale <https://orcid.org/register>. Taip gaunama nuoroda, vedanti į asmens ORCID profilį, kuriame išvardytos visos jo paskelbtos mokslinės publikacijos ir pateikiamas jo gyvenimo aprašymas.